

УДК 159.99

Ярина Андрушко

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Розвиток і функціонування освіти як соціальної структури суспільства переживає разом з іншими формами соціальної дійсності (культура, наука, релігія) складні неоднозначні часи. У той же час суспільство в кризові періоди висуває більш високі вимоги до освіти, виконує соціальне замовлення у підготовці фахівців, що володіють глибокими стійкими знаннями у своїй професійній галузі, швидко орієнтуються в мінливих умовах життєдіяльності, володіють здатністю навчатися і перенавчатися, готових до активного вияву власної позиції.

У цих складних умовах з особливою актуальністю постає проблема активності підростаючого покоління у динамічно мінливому соціумі. Її вирішення необхідно розглядати в контексті підготовки молоді до реалізації наявного особистісного творчого потенціалу, активного ставлення до побудови своєї професійної кар'єри і прояву ініціативи щодо розвитку суспільства.

Проблема вияву активності студентської молоді знайшла своє відображення у соціальній психології, соціології, політології, культурології тощо. Виокремлюють концептуальні положення про комплексний підхід до вивчення проблеми формування особистості, розвитку її соціальної активності: психолого-педагогічні теорії соціального середовища (А. Макаренко, А. Маслоу, Б. Паригін та ін.); психолого-педагогічні теорії розвитку соціальної активності особистості (Ш. Амонашвілі, Л. Божович, Я. Корчак та ін.) та теорія надситуативної активності (В. Петровський) [1; 2; 3; 5].

У сучасній вітчизняній і зарубіжній психологічній науці інтерес до проблематики активності молоді настільки великий, що, починаючи з 20-х років минулого сторіччя, дискусії навколо неї не лише не припиняються, але й стають усе масштабнішими й об'ємнішими. До даної галузі суспільного інтересу залучаються нові суміжні проблеми (діалог, толерантність, ненасильство); пошуками шляхів її вирішення займаються нові галузі гуманітарного і природничо-наукового знання.

У психологічній літературі немає однозначного визначення активності людини в навчальному процесі. Дослідники зосереджують свою увагу на декількох ознаках активності та характеризують її як “напруга розумових сил” або “прояв ініціативи, інтересу”, як “здатність змінювати навколишню дійсність відповідно до власних потреб, поглядів, цілей” тощо. Однак

більшість учених дотримуються позиції, що активність особистості є однією з найважливіших рис людини, здатністю змінювати навколишню дійсність; як прояв зусилля; напругою розумових сил; здатністю і прагненням до енергійного виконання діяльності; необхідною умовою, зовнішньою ознакою зародження і розвитку самостійності, яка перетворює ставлення суб'єкта до оточуючих явищ, предметів тощо.

В останні роки помітно підвищився інтерес дослідників до вивчення активності молоді у зв'язку з проблемами соціалізації та адаптації студентів (Б. Вітаєв, О. Глушко, А. Капська, М. Лукашевич, А. Мудрик та ін.). На особливу увагу заслуговують праці В. Бочарової, Л. Буєвої, О. Сухомлинської, С. Шевченко та ін., у яких розкриваються проблеми соціокультурного виховання та впливу соціального середовища на людину.

Як зазначає сучасна українська дослідниця О. Глушко [1, с. 1-4], від рівня активності молоді людини залежить успішність її самореалізації, задоволеність діяльністю та життям, що, згідно з новітніми дослідженнями як вітчизняних, так і зарубіжних психологів, має вирішальний вплив на її здоров'я та благополуччя.

Так, тенденцію розглядати людину як реактивну істоту з виділенням відповідних для цього контексту понять “поведінка”, “стимул”, “реакція”, “рефлекс”, “індивід” впевнено витісняє підхід до дослідження людини як самоініційованої, самодетермінованої, саморегульованої, вільної та спонтанної. Про це свідчить широке використання у понятійно-категоріальному апараті сучасної психологічної науки категорій “активність”, “суб'єкт”, “діяльність”, “вчинок”, “воля”, “смысл”, що привертають значну увагу психологів у всьому світі та мають особливе значення для вітчизняних дослідників.

На підставі аналізу вітчизняних та зарубіжних концепцій активності О. Глушко виділяє три принципово різні за своїми методологічними настановами групи теорій, у межах яких особистісну активність розглядають як: 1) реактивність, 2) діяльність, 3) специфічний вид активності (метадіяльність), що визначається як авторська. Розглянемо перші два підходи детальніше.

Перший підхід представлено дослідженнями психологів біхевіористського напрямку, які запропонували кілька моделей аналізу поведінки, зокрема за схемами S-R (Дж. Уотсон), S-V-R (Е. Толмен), T-O-T-E (Є. Галантер, Д. Міллер). У діяльнісному підході О. Леонтьєва розкрито принцип предметності діяльності, сформовано уявлення про діяльність як “молярну, не адитивну одиницю життя тілесного, матеріального суб'єкта” [4, с. 30]. Згідно з цим розумінням діяльності особистості активність варто розглядати як діяльність, оскільки будь-яка діяльність є особистісною.

Окрім цього, різні аспекти активності молоді особистості розглядаються в працях як вітчизняних (М. Білик, С. Грабовська, І. Жадан та ін.), так і зарубіжних (І. Гоптарева, Г. Дилигенська, О. Юр'єва та ін.) авторів. Так, нідерландський науковець Ш. Шварц вважає, що кожна людина поводить у відповідно до своїх потреб і цілей, які відображаються у цінностях у формі мотиваційних конструктів активності [6].

Як стверджує М. Головатий [2], людина, особливо молодь, у своїй діяльності не однозначна, оскільки кожна людина – це цілий світ. Але хоча об'єктивні умови соціалізації молоді істотно змінилися, механізми цього процесу, вироблені адміністративною системою, залишилися колишніми. Кожне покоління, що вступає в життя, – це система, яка динамічно розвивається, а отже, якій необхідна в деякому мінімумі розмаїтість як основа формування надлишкових елементів поведінки, її альтернативних варіантів. Тому, лише здійснюючи свідомий вибір, людина приймає на себе відповідальність за його наслідки, виробляє внутрішню мотивацію, рефлексивність поведінки. Саме на цьому принципі функціонує механізм соціалізації молоді. Нове покоління по можливості безболісно повинно вписатися в усталені суспільні структури, ключові місця в яких зайняті представниками старшого покоління.

Очевидно, пошук реальних шляхів спрямування молоді до активної участі у всіх сферах життєдіяльності, скерування на самозабезпечення та самовідтворення багато в чому може і здатна здійснювати саме психологічна наука [2].

Таким чином, кожна епоха давала свою відповідь на питання про те, що є людська активність, але особливо гостро воно поставало у кризові, переламні періоди. Проблема активності у ХХІ столітті постає особливо гостро не лише з причини перехідного характеру часу, але й тому, що останні кілька десятиліть породили принципово нові види людської діяльності, що вимагають перегляду багатьох усталених уявлень.

Разом із тим маловивченою є проблема проявів активності студентів, які здобувають вищу освіту, тому метою нашої роботи є здійснення теоретичного аналізу різних підходів до поняття активності та інтерпретації результатів емпіричного дослідження.

З метою визначення рівня та форм вияву активності студентів нами було проведено дослідження серед студентської молоді різних типів навчальних закладів м. Львова (Львівського державного університету внутрішніх справ, Українського католицького університету, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету “Львівська політехніка”). У дослідженні взяли участь 103 студенти та курсанти різних факультетів вищих навчальних закладів. У дослідженні використовувалася авторська анкета “Активність особистості”, за допомогою якої визначається

рівень активності студентської молоді, а також конкретні форми вияву активності (громадська, релігійна, соціальна, наукова, культурна).

Окрім цього, в анкеті виділяється окрема шкала, за допомогою якої встановлюється: чи студент є членом наукового товариства, спортивної команди, команди “КВК”, студентського самоврядування, місцевого самоврядування, молодіжної організації тощо. Проаналізуємо кожний напрям.

За першою шкалою анкети, яка визначає культурну активність особистості студента, було встановлено, що найкращий показник належить студентам 2 курсу УКУ (1,19). Найменші показники – у представників 3 курсу ЛДУВС (0,81). Загалом культурна активність людини проявляється у відвідуванні нею різноманітних заходів, фестивалів, концертів, змагань, конкурсів тощо.

Наступна шкала анкети – це наукова активність, яка проявляються у зацікавленні студентів науково-дослідницьким життям, а також діяльністю, пов’язаною з підвищенням власного професійного рівня. Найвищі результати виявлено у представників 3 курсу НУ “Львівська політехніка” (2,80). Найменше науково зацікавленими є студенти ЛьвДУВС (1,19).

Третя шкала – громадська активність, що виявляється у суспільно корисній праці, активній участі у мітингах, зборах, різноманітних акціях та ін. Найвищі показники громадської активності належать студентам 2 курсу НУ “Львівська політехніка” (3,09). Найнижчі показники – у студентів 3 курсу ЛьвДУВС (2,22).

Ще одна шкала – релігійна активність, яка певною мірою визначає духовну наповненість особистості, визначає роль церкви й особи священика у життєдіяльності людини. Найбільше активність у релігійній сфері проявляють студенти 2 курсу УКУ (2,23), а найменше – студенти 2 курсу ЛДУБЖД (0,97).

Остання шкала анкети визначає соціальну активність студентської молоді, яка проявляється у допомозі соціально незахищеним верствам населення, а також у проведенні різноманітних заходів благочинного характеру. Найбільше такого роду діяльністю займаються представники 2 курсу ЛДУБЖД (4,33), а найменше така тенденція проявляється у студентів 3 курсу НУ “Львівська політехніка” (2,80).

Ще один аспект, який визначався за допомогою цієї анкети, – це приналежність до певного соціального гуртка/секції тощо. На основі отриманих результатів ми можемо стверджувати, що найбільше відвідують наукові товариства (гуртки, організації) представники 2 курсу ЛьвДУВС (4%); спортивні секції, танцювальні ансамблі, хори – представники 2 курсу ЛДУБЖД та 2 курсу НУ “Львівська Політехніка” (4%); зовсім не долучилися до такого роду діяльності представники 3 курсу НУ “Львівська Політехніка” (0%).

Беруть активну участь у КВК та інтелектуальних іграх різного роду представники 2 курсу НУ “Львівська Політехніка” (3%). Взагалі не беруть участь у такій діяльності студенти 2 та 3 курсів ЛьвДУВС (0%).

Найбільша кількість студентів, що беруть участь у студентському самоврядуванні, – серед представників 2 курсу ЛьвДУВС (4%). Найменш активними в цій діяльності виявилися студенти 3 курсу НУ “Львівська політехніка” (1%).

Студентами, котрі беруть активну участь у місцевому самоврядуванні (гуртожитках, будинку, районі) виявилися представники 2 курсів УКУ, ЛДУБЖД та НУ “Львівська політехніка” (1%). Не є членами місцевого самоврядування студенти 2 курсу ЛьвДУВС та третьокурсники ЛьвДУВС та НУ “Львівська політехніка” (0%).

Найбільш активними за показником наявності членом молодіжної організації (молодої дипломатії, ISIC... і ін.) виявилися представники 2 курсів УКУ та НУ “Львівська політехніка” (2%). Не є учасниками молодіжної організації студенти 2 та 3 курсів ЛьвДУВС (0%).

Отже, більшість із досліджуваної студентської молоді не є учасником жодного гуртка, секції тощо.

Соціальна залученість

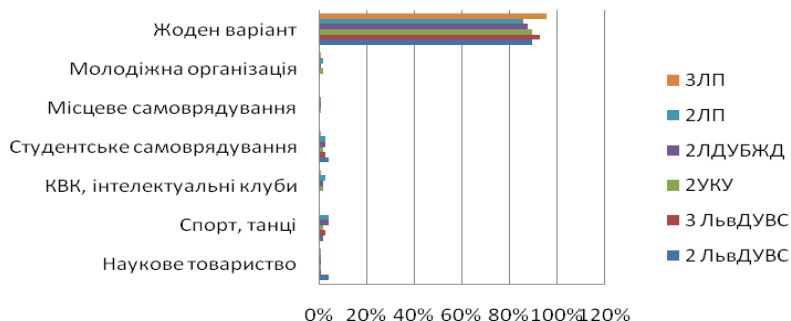

Рис. 1. Соціальна залученість студентської молоді

Таким чином, результати дослідження засвідчують, що сучасна студентська молодь не бере активної участі в жодній організації, гуртку, секції тощо, оскільки представники студентства, зазвичай, проводять більшу частину вільного часу в Інтернеті. Тобто сучасна молодь здійснює втечу у віртуальну реальність, адже там все може бути набагато легшим, ніж у реальному світі. Це явище є багатовимірним, оскільки молодь відчуває емоційну прив'язаність до співрозмовників із чатів, комп'ютерних ігор

тощо. Використавши соціально-психологічну термінологію, можна стверджувати, що в групах гравців або комунікантів можна було б реєструвати вияв інгрупового фаворитизму. Інтернет дає змогу задовольняти потреби в повазі й самоповазі, відчутти себе захищеним, задовольняти прагнення до постійної стимуляції почуттів, потреби в емоційному насиченні.

Нами був здійснений кореляційний аналіз результатів. За допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона встановлено, що прямий кореляційний зв'язок простежується між шкалою “релігійна активність” та “стать” ($r=0,313$; $p\leq 0,0001$), причому представниці жіночої статі проявляють більшу активність у релігійній сфері.

Шкала “соціальна активність” також прямо корелює з шкалою “стать” ($r=0,234$; $p\leq 0,0005$). Це означає, що жіноча стать більшою мірою проявляє зацікавленість у соціальному житті оточуючих.

Шкала тип цінностей “традиція” обернено корелює зі шкалою “релігійна активність” ($r=-0,261$; $p\leq 0,0001$). Це може означати, що студенти дотримуючись певних релігійних обрядів, вірувань, норм поведінки, меншою мірою беруть участь у літургіях, безпосередній комунікації з священнослужителями, цікавляться релігійною літературою тощо. Це можна тлумачити як прояв соціально бажаної відповіді з боку досліджуваних, тобто молодь дотримується звичаїв за правилом “так треба” та “не бути білою вороною”. Мається на увазі, що молоді люди можуть не мати внутрішньої потреби у духовному спілкуванні.

Наступна шкала “універсалізм” обернено корелює зі шкалою “релігійна активність” ($r=-0,271$; $p\leq 0,0001$). Цей показник свідчить про те, що, маючи мотиваційну ціль розуміння, прагнення толерантності, благополуччя для оточуючих, студенти меншою мірою проявляють релігійну активність. Тобто не обов'язково бути релігійно обізнаним, аби змогти проявити людяність у всіх її аспектах.

Шкала “зовнішня позитивна мотивація” перебуває у прямому зв'язку зі шкалою “досягнення” ($r=0,232$; $p\leq 0,0001$). Це може означати, що студенти прагнуть похвали/схвалення з боку оточуючих, однак при цьому не намагаються досягати вершин успіху завдяки вияву компетентності згідно з соціальними стандартами. Тобто студенти таким чином можуть самозвеличуватися.

Шкала “зовнішня негативна мотивація” обернено корелює зі шкалою “традиція” ($r=-0,250$; $p\leq 0,0001$). Це свідчить про те, що, студенти, будучи негативно оціненими оточуючими, менше проявлятимуть групову солідарність, єдність цінностей тощо. Можливо, це пов'язане з прагненням уникати негативної оцінки не лише в навчальній діяльності, а й в особистому просторі.

Таким чином, життєві плани молодії людини пов'язані з бажанням зайняти певне соціальне місце, яке дасть змогу їй задовольнити все більші за своїм характером і важливістю потреби, самореалізуватися як соціальний об'єкт.

Зміни, що відбуваються в житті суспільства та системі освіти, визначили проблему пошуку шляхів та умов підвищення активності особистості студента у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Особливе місце у виховній роботі зі студентами традиційно займала позиція формування і розвитку їх активності шляхом включення в різноманітні види позанавчальної творчої, трудової, пізнавальної діяльності.

Отже, аналіз результатів емпіричного дослідження вказує на загальний низький рівень залученості молодих людей у різноманітні сфери життєдіяльності, а також на те, що найбільше студенти всіх досліджуваних навчальних закладів схильні до прояву активності у таких сферах: соціальній, громадській і науковій. Виявлено, що представниці жіночої статі більше схильні до прояву активної релігійної та соціальної позиції. Окрім цього, встановлено, що наявність у студентів універсальних і традиційних типів цінностей не є обов'язковим чинником для того, аби проявляти релігійну активність. Результати порівняльного аналізу дають підстави стверджувати, що найактивнішу позицію займають студенти 2 курсу Національного університету "Львівська політехніка" та представники 2 курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. У студентської молоді з Львівського державного університету внутрішніх справ та Українського католицького університету показники активності є дещо нижчими.

Таким чином, отримані результати засвідчують, що ситуація у досліджуваних вищих навчальних закладах м. Львова є практично ідентичною і потребує коректур і подальшого дослідження. Тому, на нашу думку, доцільно більш активно залучати студентів до організації та проведення культурно-дозвілєвої діяльності на факультеті з перших місяців навчання у навчальній установі, що сприятиме успішному становленню активної позиції сучасної молодії людини у всіх сферах життєдіяльності.

До подальших напрямів дослідження відносимо визначення соціально-психологічного впливу науково-педагогічних працівників на процеси взаємодії особистості та соціальних інститутів, що дозволить оптимізувати як процеси становлення молодії, так і її суб'єктивацію у соціально-психологічних процесах.

1. Глушко О. І. Психологічна структура та форми прояву суб'єктної активності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 "Загальна психологія. Історія психології" / О. І. Глушко. — Д., 2011. — 20 с.

2. Головатий М. Ф. Соціологія молоді : курс лекцій / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006. — 2-ге вид. переробл. і допов. — 304 с.
3. Косовиць В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 / Василь Іванович Косовиць ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2009. — 23 с.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. — М. : Политиздат, 1975. — 92 с.
5. Лісневська А. О. Психологічні чинники політичної активності молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.11 / А. О. Лісневська ; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2010. — 20 с.
6. Schwartz S. H. Values and behaviour: strength and structure of relations / S. H. Schwartz, A. Bardi // Personality and Social Psychology Bulletin. — 2003. — Vol. 29. — P. 1207—1220.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2012

Я. Андрушко

**Эмпирическое исследование активности
студенческой молодёжи в высшем учебном заведении**

В статье проанализированы теории исследователей относительно понимания понятия активности личности; проведено описание результатов эмпирического исследования львовских студентов по определению уровня и форм проявления их активности. Автором определены особенности проявления активности студенческой молодежи в зависимости от специфики вуза.

Ключевые слова: активность, студенческая молодежь, вуз, социальная вовлеченность, виды активности, деятельность.

Ya. Andrushko

Empirical Study of College Youth Activity in Higher Education Institution

The article analyzes the theories of researchers concerning comprehension of the concept of the activity of a personality, and describes the results of the empirical study of Lviv's students determining level and forms of their activity manifestation. The author defines the peculiarities of students' activity manifestation depending on the specifics of higher education institution.

Key words: activity, college youth, higher education institution, social involvement, types of activity, action.

Рецензент — кандидат психологічних наук М. В. Бастун